

ارزیابی کیفیت رشته ترویج و آموزش کشاورزی از دیدگاه دانش‌آموختگان دانشگاه تربیت مدرس

غلامرضا پزشکی‌راد، حمیدرضا محتشم و سعید فعلی^۱

چکیده

امروزه یکی از مسائل مهم در آموزش عالی به طور عام و در آموزش عالی کشاورزی به طور خاص ارزیابی مستمر کیفیت پژوهش و آموزش است. از این رو، هدف کلی این پژوهش توصیفی، ارزیابی کیفیت رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس به منظور واکاوی کارایی شغلی توسط دانش‌آموختگان می‌باشد. بدین منظور پنج ملاک: (۱) میزان توانمندی‌های کسب شده، (۲) رضایت از آموخته‌های کسب شده، (۳) انطباق آموخته‌ها با انجام وظایف شغلی، (۴) میزان اهداف دوره در زمینه پرورش نیروی انسانی و (۵) اولویت‌بندی کارایی دروس دوره در بازار کار در نظر گرفته شده است. ابزار اصلی این تحقیق پرسشنامه است که روایی صوری آن با کسب نظرات استادان و صاحب‌نظران در حوزه ارزیابی کیفیت آموزشی به دست آمد. آزمون مقدماتی برای به دست آوردن پایایی پرسشنامه انجام گرفت و ضریب کرونباخ آلفا برای قسمت‌های اصلی پرسشنامه بین ۰/۷۸ تا ۰/۸۸ به دست آمد. جامعه آماری مورد نظر شامل دانش‌آموختگان شاغل ورودی سال‌های ۸۴-۱۳۷۴ گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس می‌باشد ($N=65$). با استفاده از روش تمام‌شماری برای جمع‌آوری اطلاعات اقدام شد و در نهایت ۴۶ پرسشنامه جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت ($n=46$). یافته‌های تحقیق، کارایی شغلی دانش‌آموختگان شاغل ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس را در سطح "متوسط تا زیاد" نشان می‌دهد. همچنین، دانش‌آموختگان، میزان کارایی دروس پایان‌نامه، روش تحقیق و سمینار را در بازار کار در اولویت‌های اول ذکر کردند. از طرف دیگر، پاسخگویان آشنایی با شبکه‌های اطلاعاتی مثل اینترنت را به عنوان مهمترین هدف دوره در زمینه پرورش نیروی انسانی بیان کردند. در نهایت، بر اساس نتایج ارزیابی، توصیه‌هایی برای بهبود کیفیت فعالیت‌های آموزشی گروه، ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی کیفیت، ترویج و آموزش کشاورزی، توانمندی، بازار کار، دانش‌آموختگان.

۱- به ترتیب دانشیار دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس و کارشناسان ارشد ترویج و آموزش کشاورزی (saeidfealy@yahoo.com).

مقدمه

نشانگرهای عملکرد؛ نظرسنجی از دانشجویان، دانش‌آموختگان (Follow-Up-Study)، کارفرمایان و نهادهای تخصصی؛ و آزمون دانش، نگرش و مهارت دانش‌آموختگان بیان کرده‌اند. بازگان (۱۳۷۶) در معرفی این رویکردها ارزیابی درونی را ارزیابی توسط خود اعضای مؤسسه، بر اساس رسالت‌ها، اهداف و انتظارات مؤسسه بیان می‌کند. حاصل ارزیابی درونی، گزارشی است که در آن جنبه‌های مختلف نظام دانشگاهی (گروه/ دانشکده/ دانشگاه) از دید اعضا مورد قضاوت قرار گرفته و می‌تواند مبنایی استوار را برای اقدامات لازم بعدی جهت بهبود مستمر نظام دانشگاهی پدید آورد. علاوه بر آن گزارش ارزیابی درونی می‌تواند به عنوان مبنایی برای انجام ارزیابی بیرونی قرار بگیرد. وی در ادامه می‌افزاید که ارزیابی بیرونی نیز ارزیابی است که طی آن مؤسسه آموزشی توسط هیأتی خارج از مؤسسه بر اساس استانداردهای از پیش تعیین شده و به منظور تعیین صلاحیت و رتبه‌بندی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. مطالعات پیگیری نوع دیگری از رویکردهای ارزیابی کیفیت است که از اهمیت شایان توجهی که ناشی از عدم تطابق آموزش دانش‌آموختگان با نیازهای جامعه است، برخوردار است. بازگان (Bazargan, 2000) در این رابطه معتقد است که در اثر عدم تطابق آموزش دانش‌آموختگان با نیازهای جامعه، دانش‌آموختگان به عنوان محصول نظام آموزش عالی، فاقد توانمندی‌های لازم بوده و به جای ایجاد فرصت‌های شغلی و کارآفرینی (Entrepreneurship) و مشارکت در توسعه ملی، خود به دنبال استخدام (مخصوصاً در بخش دولتی) می‌باشند. زرافشانی و پزشکی (۱۳۸۵) انجام مطالعات پیگیری را فرصتی برای برنامه‌ریزان آموزشی بیان می‌کنند تا ضمن تجدیدنظر در محتوای برنامه‌های درسی برای تطبیق آنها با مهارت‌های مورد نیاز بازار کار تلاش کنند. در واقع، بدون مطالعات پیگیری، نیازهای مهارتی کارفرمایان شناسایی نخواهد شد و یک شکاف مهارتی بین نیازهای کارفرمایان و مهارت‌های دانش‌آموختگان به وجود خواهد آمد.

پژوهشگران با استفاده از مطالعات پیگیری تحقیقات زیادی را در رابطه با ارزیابی دوره‌های تحصیلی در راستای

منابع انسانی از مهمترین عوامل در توسعه هر جامعه می‌باشند. دانشگاه‌ها و نهادهای آموزشی به عنوان متولیان امر آموزش، نقش مهمی را در توسعه نیروی انسانی ایفاء می‌کنند. دانشگاه‌ها در جوامع از یک سو به عنوان حافظ و انتقال‌دهنده میراث فرهنگی و ارزش‌های حاکم بر جامعه و از سوی دیگر پاسخگوی نیازهای اجتماعی مردم برای کسب، اشاعه و توسعه دانش و تکنولوژی‌های مطرح می‌باشند و وظیفه آنان تشخیص و ارائه راه‌حل برای مشکلات اجتماعی است. در واقع دانشگاه یکی از باارزش‌ترین نهادهایی است که جامعه برای پیشرفت و توسعه در اختیار دارد.

امروزه، دانشگاه‌ها برای اثبات مشارکتشان در توسعه جوامع، تحت فشار فزاینده‌ای می‌باشند، به طوریکه پاسخگویی در قبال تحقق و یا عدم تحقق اهداف آموزشی تبدیل به یک ضرورت شده است (Johnson, 2004; Woodhouse & Mead, 2000). بر همین اساس، مسأله و چالشی که برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران نظام آموزش عالی با آن مواجه هستند، اطمینان از این موضوع است که دانشجویان بعد از فارغ‌التحصیلی از دانش و توانمندی‌های لازم جهت اشتغال برخوردار هستند یا خیر (Karapetrovic, 1998)؟

پازارگادی (۱۳۷۷) معتقد است که پاسخ این سؤال و سؤالاتی از این قبیل را باید در کیفیت حاکم بر دانشگاه‌ها، نظام ارزشیابی و اعتبار بخشی جستجو نمود. وی در ادامه می‌افزاید که برای اصلاح مداوم نظام دانشگاهی، ارزیابی کیفیت آموزش و پژوهش ضروری است. دیل (Dill, 2003) ارزیابی کیفیت آموزشی را مبحث اصلی و ضروری آموزش عالی بیان کرده است و اعتقاد دارد که بدون پرداختن به آن نگرانی راجع به هزینه‌ها و امکان دستیابی افراد جامعه به آموزش عالی بیهوده خواهد بود.

با توجه به تجربه‌های حاصل از ارزیابی آموزش عالی، پنج رویکرد عمده برای ارزیابی کیفیت آموزش عالی مورد استفاده قرار می‌گیرد. بازگان و همکاران (۱۳۸۰) این رویکردها را ارزیابی درونی (خود-ارزیابی)؛ ارزیابی بیرونی؛ تحلیل آماری رفتار نظام آموزش عالی با استفاده از

شاغل نسبت به برنامه درسی دوره و تأثیری که بر روی فعالیتهای شغلی آنها گذاشته است، در چه سطحی می‌باشد؟» خواهد پرداخت تا از طریق کسب آگاهی در این مورد و شناسایی نقاط ضعف، زمینه بهبود کیفیت فعالیتهای آتی گروه، فراهم گردد. از اهداف اختصاصی مهم این تحقیق می‌توان به این موارد اشاره کرد:

- ۱- تعیین میزان توانمندی‌های کسب شده از دوره توسط دانش‌آموختگان؛
- ۲- تعیین رضایت دانش‌آموختگان از آموخته‌های کسب شده در دوره؛
- ۳- بررسی انطباق آموخته‌ها با انجام وظایف شغلی توسط دانش‌آموختگان؛
- ۴- بررسی اهداف دوره در زمینه پرورش نیروی انسانی توسط دانش‌آموختگان؛ و
- ۵- اولویت‌بندی کارآیی دروس دوره در بازار کار.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع توصیفی (Descriptive) بوده که با بهره‌گیری از فن پیمایش (Survey) انجام شده است. دانش‌آموختگان شاغل ورودی سال‌های ۸۴-۱۳۷۴ گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، جامعه آماری این تحقیق را تشکیل داده‌اند ($N=65$). ابزار مورد استفاده در این تحقیق برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات، پرسشنامه بوده است. جهت تعیین روایی صوری، چندین نسخه از پرسشنامه در اختیار استادان علوم ترویج و آموزش کشاورزی و صاحب‌نظران حوزه ارزیابی کیفیت قرار داده شد و بر حسب پیشنهادهای آنان، تصحیحات لازم صورت گرفت. جهت تعیین ضریب اعتبار، تعداد ۳۰ پرسشنامه خارج از جامعه آماری (دانش‌آموختگان شاغل ترویج و آموزش کشاورزی سایر دانشگاه‌ها) توزیع گردید. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های مذکور، داده‌ها وارد کامپیوتر شد و با استفاده از نرم افزار SPSS و روش آلفای کرونباخ، اعتبار قسمت‌های مختلف پرسشنامه دانش‌آموختگان بین ۰/۷۸ تا ۰/۸۸ به دست آمد (جدول ۱).

کارآیی شغلی دانش‌آموختگان انجام داده‌اند. از جمله این تحقیقات می‌توان به تحقیقات شریعت‌زاده (۱۳۸۰) اشاره کرد. وی در پژوهش خود نتیجه می‌گیرد که ۷۷ درصد دانش‌آموختگان آموزش متوسطه کشاورزی (هنرستان و مراکز آموزش کشاورزی) میزان کارآیی دروس عملی دوره را در افزایش مهارت‌های عملی مورد نیاز بازار کار در سطح "زیاد و خیلی زیاد" ذکر کرده‌اند. رجایی‌پور و اکبری (۱۳۸۵) با مطالعه نظرات دانش‌آموختگان شاغل رشته مدیریت آموزشی خواهان بازنگری محتوای دروس این دوره شده‌اند. نتایج تحقیق، این بازنگری را در زمینه‌های آشنایی با تکنولوژی‌های جدید، افزایش مهارت‌های ادراکی، انسانی و فنی نشان داد. تحقیق حجازی (۱۳۷۷) نشان داد که وضعیت دانش‌آموختگان رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تهران از لحاظ مهارت‌های مورد نیاز بازار کار از نظر کارفرمایان در وضعیت مطلوب قرار دارد. کیدوری (۱۳۷۹) نیز وضعیت دانش‌آموختگان گروه آموزش پرستاری علوم بهزیستی و توانبخشی تهران را در راستای مهارت‌های بازار کار در وضعیت مطلوب نشان داد. در آموزش عالی ایران، در طول سالیان اخیر، به علت تحولات، تنگناها، مشکلات و نیازهای به وجود آمده توجه به بعد کمی آموزش عالی بیشتر از بعد کیفی آن بوده است که حاصل آن افت کیفی آموزش و پژوهش جوامع دانشگاهی بوده که اثرات آن را می‌توان در افزایش بیکاری دانش‌آموختگان، کمبود شدید نیروی انسانی ماهر به خاطر عدم تطبیق دانش دانش‌آموختگان با نیازهای بازار کار (حجازی، ۱۳۷۷) و غیره مشاهده نمود. بر همین اساس رعایت میزانی از کیفیت در برنامه‌ریزی آموزشی و به-خصوص در آموزش عالی لازم است و به تبع آن برای اطمینان از پویایی و کارآمدی نظام برنامه‌ریزی آموزشی و اطلاع از چگونگی وضعیت کیفیت، استقرار یک نظام ارزیابی به عنوان جزء جدایی‌ناپذیر از برنامه‌ریزی آموزشی ضرورت دارد. به همین لحاظ تحقیق حاضر، به ارزیابی کیفیت رشته ترویج و آموزش کشاورزی به عنوان زیر نظامی از دانشگاه تربیت مدرس توسط دانش‌آموختگان شاغل و در پاسخ به این سؤال که «دیدگاه دانش‌آموختگان

جدول ۱- میزان اعتبار متغیرهای پرسشنامه دانش آموختگان

متغیر	دامنه طیف	کرونباخ آلفا
میزان توانمندی‌های کسب‌شده	۵ قسمتی	۰/۷۸
میزان رضایت دانش‌آموختگان از آموخته‌های کسب‌شده	۵ قسمتی	۰/۸۲
انطباق آموخته‌ها با انجام وظایف شغلی	۵ قسمتی	۰/۷۶
الویت‌بندی کارآیی دروس دوره	۵ قسمتی	۰/۸۸

میزان توانمندی کسب شده خود را در هر یک از گویه‌ها در یک مقیاس ۵ قسمتی لیکرت (از خیلی کم تا خیلی زیاد در دامنه ۱ تا ۵) ابراز داشتند. همانطور که جدول شماره ۲ نشان می‌دهد، توانایی‌های تحقیق با میانگین ۳/۴۴ و توانایی‌های عمومی با میانگین ۳/۱۵ به ترتیب بیشترین و کمترین توانایی‌های کسب شده پاسخگویان از دوره می‌باشند. از طرف دیگر، ارزیابی کلی با استفاده از میانگین میانگین‌ها بیانگر این مطلب است که میزان این توانمندی‌ها در پاسخگویان در سطح "متوسط تا زیاد" قرار دارد. زمانی (۱۳۸۰) در پژوهش خود به این نکته اذعان دارد که دانش و توانمندی‌های کسب‌شده از دوره‌های آموزشی، از جمله شایستگی‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان کشاورزی می‌باشد. تحقیق شهبازی و علی‌بیگی (۱۳۸۵) توانمندی‌های تحقیقی و پژوهشی را یکی از شایستگی‌های دانش‌آموختگان کشاورزی برای ورود به بازار کار نشان داده است.

= نتیجه ارزیابی

$$\frac{۳.۲۷+۳.۳۳+ ۳.۳۴+۳.۲۰+ ۳.۴۸+۳.۱۹+ ۳.۱۵}{۷} = ۳.۲۸$$

میزان رضایت دانش‌آموختگان از آموخته‌های کسب شده در دوره

برای سنجش میزان رضایت دانش‌آموختگان از آموخته‌های کسب شده دوره از ۳ گویه استفاده شده است. دانش‌آموختگان میزان رضایت خود را از هر گویه در یک مقیاس ۵ قسمتی لیکرت (از خیلی کم تا خیلی زیاد در دامنه ۱ تا ۵) ابراز داشتند. جدول شماره ۳ بیشترین و کمترین میزان رضایت پاسخگویان از آموخته‌های دوره را به ترتیب در حیطه‌های بینشی و مهارتی نشان می‌دهد.

برای نمونه‌گیری از جامعه آماری از روش تمام‌شماری استفاده شده است. در نوبت اول ارسال پرسشنامه‌ها، ۲۷ نفر (۴۱٪) پاسخ دادند. پس از ارسال مجدد پرسشنامه‌ها، در نهایت تعداد ۴۶ (۷۱٪) مورد از پرسشنامه‌های دانش‌آموختگان جمع‌آوری شد. با توجه به عدم بازگشت تعدادی از پرسشنامه‌های دانش‌آموختگان و به منظور بالا بردن اعتبار نتایج تحقیق، پاسخ‌های پرسشنامه‌های دانش‌آموختگانی که در اولین مرحله توزیع، پرسشنامه‌های خود را باز پس داده بودند (Early Respondents) و دانش‌آموختگانی که پس از پی‌گیری مجدد پرسشنامه‌های خود را باز پس داده بودند (Late Respondents) از نظر متغیرهای اصلی تحقیق با هم مقایسه شدند و چون تفاوت معنی‌داری بین پاسخ‌های این دو گروه مشاهده نشد، نتیجه گرفته شد که پاسخ‌های بقیه دانش‌آموختگانی که پرسشنامه‌ها را باز پس نداده بودند، مشابه پاسخ‌های دانش‌آموختگانی است که پرسشنامه‌ها را تکمیل کرده و باز پس داده‌اند، بنابراین طبق پیشنهاد میلر و اسمیت (Miller & Smith, 1983) و لیندینر و وینگنباخ (Lindner & Wingenbach, 2002) با در نظر گرفتن جامعه پاسخگو به عنوان نمونه آماری، نتایج تحقیق به کل جامعه آماری تعمیم داده شده است.

نتایج و بحث

میزان توانمندی‌های کسب شده دانش‌آموختگان

در این تحقیق، برای سنجش میزان توانمندی‌های کسب شده دانش‌آموختگان از ۲۶ گویه که در زمینه‌های مدیریت، برنامه‌ریزی آموزشی، برنامه‌ریزی ترویجی، تدریس و آموزش، تحقیق، ارزشیابی و توانمندی‌های عمومی شکل گرفته بود، استفاده شد. دانش‌آموختگان

جدول ۲- میزان توانمندی‌های کسب شده توسط دانش‌آموختگان (n=۴۶)

رتبه	انحراف معیار	میانگین [†]	گویه‌ها	توانمندی
۱	۰/۸۷	۳/۶۷	توانایی تجزیه و تحلیل مسائل ترویج و آموزش کشاورزی کشور	مدیریت
۲	۱/۱۲	۳/۴۱	ایفای وظایف مدیریتی (برنامه ریزی، ...، رهبری)	
۳	۰/۵۴	۳/۰۲	استفاده صحیح از منابع انسانی، اقتصادی و فیزیکی سازمان	
۴	۰/۶۹	۳	آگاهی از تاریخچه، فلسفه، اهداف و سازماندهی ترویج	
-	۰/۸۰	۳/۲۷	نتیجه ارزیابی	
۱	۰/۵۱	۳/۷۳	تهیه و تدوین برنامه‌های ترویجی (تعیین اهداف و ارائه راه‌حل)	برنامه‌ریزی ترویجی
۲	۰/۳۹	۳/۶۳	مسأله‌یابی (تشخیص نیازها و مسائل مخاطبین)	
۳	۰/۷۴	۳/۰۲	سازماندهی نیروها و منابع موجود برای اجرای برنامه‌های ترویجی	
۴	۰/۷۰	۲/۹۷	ارائه نوآوری‌های ترویجی در فرایند پذیرش مخاطبان روستایی	
-	۰/۶۶	۳/۳۳	نتیجه ارزیابی	
۱	۰/۳۲	۳/۵۶	نیازسنجی آموزشی (مسائل آموزشی مخاطبان)	برنامه‌ریزی آموزشی
۲	۰/۱۰۵	۳/۴۷	طرح و تهیه برنامه‌های آموزش کشاورزی	
۳	۰/۸۲	۳/۴۳	تهیه برنامه درسی و سرفصل دروس در آموزش کشاورزی	
۴	۰/۴۵	۳/۲۰	اجرای برنامه‌های آموزش کشاورزی	
-	۰/۵۵	۳/۳۴	نتیجه ارزیابی	
۱	۰/۱۲	۳/۴۰	تدریس در دوره‌های کارشناسی کشاورزی	تدریس
۲	۰/۲۹	۳/۱۷	تدریس در دوره‌های ضمن خدمت کارکنان کشاورزی	
۳	۰/۶۲	۳/۰۴	اجرای برنامه آموزش دوره کارشناسی کشاورزی	
-	۰/۳۸	۳/۲۰	نتیجه ارزیابی	
۱	۰/۵۲	۳/۶۵	تهیه و تدوین مقالات علمی-فنی	تحقیق
۲	۰/۸۹	۳/۶۳	ایجاد ارتباط با مراکز علمی-پژوهشی و دانشگاه	
۳/۵	۰/۳۶	۳/۴۵	تهیه ابزار تحقیق (پرسشنامه و ...)	
۳/۵	۰/۱۰۹	۳/۴۵	دستیابی و به‌کارگیری اطلاعات علمی	
۵	۰/۸۸	۳/۲۸	به‌کارگیری روش‌های آماری	
-	۰/۷۰	۳/۴۸	نتیجه ارزیابی	
۱	۰/۵۳	۳/۲۶	تهیه طرح ارزشیابی برنامه‌های ترویجی و آموزشی	ارزشیابی
۲	۰/۲۹	۳/۲۱	تحلیل داده‌های حاصل از ارزشیابی برنامه‌ها	
۳	۱/۰۶	۳/۱۰	استفاده از یافته‌ها و نتایج ارزشیابی برنامه‌ها	
-	۰/۵۰	۳/۱۹	نتیجه ارزیابی	
۱	۰/۴۲	۳/۴۵	مهارت‌های ارتباطی (روابط عمومی)	عمومی
۲	۰/۳۷	۳/۰۸	خلاقیت و نوآوری	
۳	۰/۸۱	۲/۹۳	انجام کار گروهی	
-	۰/۹۶	۳/۱۵	نتیجه ارزیابی	

† ۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد و ۵=خیلی زیاد.

جدول ۳- میزان رضایت دانش آموختگان از آموخته‌های کسب شده (n=۴۶)

رتبه	انحراف معیار	میانگین [†]	گویه‌ها
۱	۰/۵۲	۳/۷۱	رضایت از بینش کسب شده
۲	۰/۲۹	۳/۳۲	رضایت از دانش آموخته شده
۳	۱/۰۳	۲/۹۹	رضایت از مهارت آموخته شده
-	۰/۶۹	۳/۳۴	نتیجه ارزیابی

† ۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد و ۵=خیلی زیاد.

جدول ۴- بررسی میزان انطباق آموخته‌ها با انجام وظایف شغلی توسط دانش آموختگان (n=۴۶)

رتبه	انحراف معیار	میانگین [†]	گویه
۱	۰/۰۸	۴/۳۰	ارتباط شغل و رشته تحصیلی دانش آموختگان
۲	۰/۶۴	۳/۸۶	کاربرد بینش‌های کسب شده در انجام وظایف شغلی
۳	۰/۴۵	۳/۷۶	کاربرد دانش‌های آموخته شده در انجام وظایف شغلی
۴	۰/۹۶	۳/۷۰	تأثیر تحصیل در دوره بر توانایی شغلی دانش آموختگان
۵	۰/۳۵	۳/۶۵	کاربرد مهارت‌های آموخته شده در انجام وظایف شغلی
-	۰/۶۳	۳/۸۵	نتیجه ارزیابی

† ۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد و ۵=خیلی زیاد.

میزان انطباق آموخته‌ها با انجام وظایف شغلی

برای ارزیابی تطبیق آموخته‌ها با انجام وظایف شغلی، ۵ گویه در نظر گرفته شده است و از دانش آموختگان درخواست شد تا دیدگاه خود را در قالب طیف لیکرت (از خیلی کم تا خیلی زیاد در دامنه ۱ تا ۵) درباره گویه‌ها بیان دارند. جدول شماره ۴ سرنوشت شغلی پاسخگویان یعنی ارتباط شغل و رشته تحصیلی آنها را در سطح "زیاد تا خیلی زیاد" ($M=4/30$) نشان می‌دهد، در حالی که انطباق مهارت‌های آموخته شده با انجام وظایف شغلی توسط پاسخگویان پایین‌ترین میزان را به خود اختصاص داده است.

بررسی اهداف دوره در زمینه پرورش نیروی انسانی

آیا اهداف دوره در زمینه پرورش نیروی انسانی با نیازهای بازار کار و جامعه هماهنگ می‌باشد؟ بازار کار و جامعه به کدامیک از تخصص‌ها و توانمندی‌های دانش آموختگان احتیاج دارند؟ این سؤالات و سؤالات شبیه به آن، باعث

انتخاب این ملاک گردید. به همین منظور، با توجه به اهداف دوره ۲۸ توانمندی که ۲۳ مورد آن توانمندی‌های تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی و ۵ توانمندی باقی‌مانده از توانمندی‌های عمومی محسوب می‌شوند، انتخاب شدند و از پاسخگویان درخواست شد با توجه به تجربه کاری خود مشخص کنند که بازار کار به کدامیک از توانمندی‌های اشاره شده، احتیاج دارد. لازم به ذکر است در سنجش این ملاک از مقیاس دو گزینه‌ای موافق و مخالف استفاده شده است. همانطور که جدول شماره ۵ نشان می‌دهد صرف‌نظر از نوع شغل پاسخگویان، توانمندی‌های عمومی نظیر استفاده از شبکه‌های اطلاعاتی، نرم‌افزارهای رایانه‌ای، خلاقیت و نوآوری و توانمندی‌های تحقیقاتی شامل مسأله‌یابی، تهیه ابزار تحقیق، تهیه و تدوین مقالات علمی و فنی و ایجاد ارتباط با مراکز علمی- پژوهشی، دستیابی و به کارگیری اطلاعات علمی و روش‌های آماری بیشترین فراوانی پاسخ‌های موافق

جدول ۵- بررسی اهداف دوره در زمینه پرورش نیروی انسانی توسط دانش‌آموختگان (n=۴۶)

ردیف	گویه	مشاغل اجرایی		مشاغل آموزشی		کل دانش‌آموختگان	
		موافق %	مخالف %	موافق %	مخالف %	موافق %	مخالف %
۱	آشنایی با شبکه‌های اطلاعاتی (اینترنت و ...)	۹۲/۳۰	۷/۷۰	۱۰۰	۰	۹۶/۱۵	۳/۸۵
۲	مسأله‌یابی (تشخیص نیازها و مسائل مخاطبین)	۱۰۰	۰	۸۹/۴۰	۱۰/۶۰	۹۴/۷۰	۵/۳۰
۳	تهیه ابزار تحقیق (پرسشنامه و ...)	۸۸/۴۰	۱۱/۶۰	۱۰۰	۰	۹۴/۲۰	۵/۸۰
۴	استفاده از نرم‌افزارهای رایانه ای	۸۸/۴۰	۱۱/۶۰	۹۴/۷۰	۵/۳۰	۹۱/۵۵	۸/۴۵
۵	تهیه و تدوین مقالات علمی- فنی	۸۴/۶۰	۱۵/۴۰	۱۰۰	۰	۹۲/۳۰	۷/۷۰
۶	ایجاد ارتباط با مراکز علمی- پژوهشی و دانشگاه	۹۲/۳۰	۷/۷۰	۸۹/۴۰	۱۰/۶۰	۹۰/۸۵	۹/۱۵
۷	دستیابی و به کارگیری اطلاعات علمی	۹۲/۳۰	۷/۷۰	۸۹/۴۰	۱۰/۶۰	۹۰/۸۵	۹/۱۵
۸	به‌کارگیری روش‌های آماری	۸۴/۶۰	۱۵/۴۰	۹۴/۷۰	۵/۳۰	۸۹/۶۵	۱۰/۳۵
۹	تحلیل داده‌های حاصل از ارزشیابی برنامه‌ها	۸۸/۴۰	۱۱/۶۰	۸۹/۴۰	۱۰/۶۰	۸۸/۹۰	۱۱/۱۰
۱۰	خلاقیت و نوآوری	۸۴/۶۰	۱۵/۴۰	۹۴/۷۰	۵/۳۰	۸۹/۶۵	۱۰/۳۵
۱۱	استفاده صحیح از منابع سازمان	۸۸/۴۰	۱۱/۶۰	۸۴/۲۰	۱۵/۸۰	۸۶/۳۰	۱۳/۷۰
۱۲	تهیه و تدوین برنامه‌های ترویجی	۸۸/۴۰	۱۱/۶۰	۷۸/۹۰	۲۱/۱۰	۸۳/۶۵	۱۶/۳۵
۱۳	نیازسنجی آموزشی	۸۸/۴۰	۱۱/۶۰	۷۸/۹۰	۲۱/۱۰	۸۳/۶۵	۱۶/۳۵
۱۴	تهیه طرح ارزشیابی برنامه‌های ترویجی و آموزشی	۸۴/۶۰	۱۵/۴۰	۸۴/۲۰	۱۵/۸۰	۸۴/۴۰	۱۵/۶۰
۱۵	استفاده از یافته‌ها و نتایج ارزشیابی برنامه‌ها	۸۴/۶۰	۱۵/۴۰	۷۸/۹۰	۲۱/۱۰	۸۱/۷۵	۱۸/۲۵
۱۶	ارائه نوآوری‌های ترویجی در فرایند پذیرش مخاطبان روستایی	۷۶/۹۰	۲۳/۱۰	۸۹/۴۰	۱۰/۶۰	۸۳/۱۵	۱۶/۸۵
۱۷	توانایی تجزیه و تحلیل مسائل ترویج و آموزش کشاورزی	۸۰/۷۰	۱۹/۳۰	۸۴/۲۰	۱۵/۸۰	۸۲/۴۵	۱۷/۵۵
۱۸	انجام کار گروهی	۷۳	۲۷	۸۹/۴۰	۱۰/۶۰	۸۱/۲۰	۱۸/۸۰
۱۹	ایفای وظایف مدیریت	۸۴/۶۰	۱۵/۴۰	۶۸/۴۰	۳۱/۶۰	۷۶/۵۰	۲۳/۵۰
۲۰	سازماندهی نیروها و منابع برای اجرای برنامه‌ها	۸۰/۷۰	۱۹/۳۰	۷۳/۶۰	۲۶/۴۰	۷۷/۱۵	۲۲/۸۵
۲۱	مهارت‌های ارتباطی (روابط عمومی)	۶۹/۲۰	۳۰/۸۰	۸۹/۴۰	۱۰/۶۰	۷۹/۳۰	۲۰/۷۰
۲۲	تدریس در دوره‌های ضمن خدمت کارکنان کشاورزی	۶۵/۳۰	۳۴/۷۰	۷۳/۶۰	۲۶/۴۰	۶۹/۴۵	۳۰/۵۵
۲۳	تدریس در دوره‌های کارشناسی کشاورزی	۵۳/۸۰	۴۶/۲۰	۷۸/۹۰	۲۱/۱۰	۶۶/۳۵	۳۳/۶۵
۲۴	آگاهی از تاریخچه، فلسفه، اهداف و سازماندهی ترویج	۵۳/۸۰	۴۶/۲۰	۶۸/۴۰	۳۱/۶۰	۶۱/۱۰	۳۸/۹۰
۲۵	طرح و تهیه برنامه‌های آموزش کشاورزی	۴۲/۳۰	۵۷/۷۰	۷۸/۹۰	۲۱/۱۰	۶۰/۶۰	۳۹/۴۰
۲۶	تهیه برنامه درسی و سرفصل دروس در تدریس کشاورزی	۴۶/۱۰	۵۳/۹۰	۷۳/۶۰	۲۶/۴۰	۵۹/۸۵	۴۰/۱۵
۲۷	اجرای برنامه‌های تدریس کشاورزی	۴۲/۳۰	۵۷/۷۰	۷۳/۶۰	۲۶/۴۰	۵۷/۹۵	۴۲/۰۵
۲۸	اجرای برنامه تدریس دوره کارشناسی کشاورزی	۳۴/۶۰	۶۵/۴۰	۶۸/۴۰	۳۱/۶۰	۵۱/۵۰	۴۸/۵۰

گرایش‌های کشاورزی، دامپروری و منابع طبیعی برای هماهنگ شدن با نیازهای بازار کار را لازم دانسته‌اند.

را دارا می‌باشند. در پاسخ به سؤال باز این قسمت که چه توانمندی‌های دیگری را برای اشتغال در بازار کار لازم می‌دانید؟ اکثریت پاسخگویان، داشتن تخصص در

جدول ۶- الویت بندی کارآیی دروس دوره در بازار کار (n=۴۶)

رتبه	انحراف معیار	میانگین [†]	گویه
۱	۰/۲۷	۴/۶۳	پایان نامه
۲	۰/۳۶	۴/۰۶	روش تحقیق
۳	۰/۹۹	۳/۸۸	سمینار
۴	۱/۲۷	۳/۷۰	آمار اجتماعی
۵	۰/۶۵	۳/۵۵	مدیریت در ترویج و آموزش کشاورزی
۶	۰/۴۱	۳/۵۲	مقاله نویسی علمی- فنی
۷	۰/۳۰	۳/۳۱	ترویج کشاورزی
۸	۰/۸۹	۳/۲۰	برنامه ریزی ترویجی
۹	۰/۸۹	۳/۱۸	برنامه ریزی آموزشی
۱۰	۰/۶۵	۳/۰۴	آموزش های مستمر
۱۱	۰/۲۸	۳	آموزش کشاورزی
۱۲	۰/۴۹	۲/۲۹	سیر تکاملی ترویج و آموزش کشاورزی

† ۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد و ۵=خیلی زیاد.

اولویت بندی کارآیی دروس دوره در بازار کار

برای ارزیابی این ملاک از دانش آموختگان درخواست شد تا کارآیی هر درس را با توجه به تأثیری که بر موفقیت شغلی، توانمندی حرفه ای و انجام وظایف شغلی دارد، بیان کنند. به همین منظور، فهرستی از دروس عمومی و اختصاصی دوره که گذراندن آنها الزامی می باشد، تدوین شد و از پاسخگویان درخواست شد، نظرات خود را درباره کارآیی دروس مذکور در قالب طیف لیکرت (از خیلی کم تا خیلی زیاد در دامنه ۱ تا ۵) بیان دارند.

دانش آموختگان، میزان کارآیی دروس عمومی؛ پایان نامه، روش تحقیق و سمینار دوره را در اولویت های اول تا سوم ذکر کرده اند (جدول ۶). به این ترتیب می توان دروس عمومی دوره را که دروس مرتبط با تحقیق و پژوهش می باشند را کارآتر از دروس تخصصی دوره که مرتبط با ترویج و آموزش کشاورزی می باشند، بیان کرد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

برنامه ریزی و ارزیابی در نظام دانشگاهی از جمله کارکردهای مدیریت آموزش عالی است. پیگیری آموزشی یکی از الگوهای مناسب برای این منظور است. پیگیری آموزشی با توجه به اینکه، این امکان را ایجاد می کند تا

دانش آموختگان نیز درباره کیفیت آموزشی به قضاوت بپردازند، دارای اهمیت بالایی می باشد. بر این اساس، این سؤال مطرح شد که با توجه به انتظارات وضعیت برون دادهای گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس تا چه حد مطلوب است؟

یکی از اهداف عمده نظام آموزش عالی در هر کشوری، پرورش توانایی های بالقوه شهروندان و پرورش نیروی انسانی متخصص مورد نیاز توسعه کشور می باشد. دانش آموختگان اظهار داشتند که میزان توانمندی های کسب شده و رضایت از دوره در سطوح "متوسط تا زیاد" بوده است. انتخاب اهداف به شکل صحیح برای یک دوره آموزشی مستلزم آن است که این اهداف با نیازهای بازار کار و جامعه و ... منطبق باشد و منافع آنان را تأمین نماید. اتخاذ نادرست اهداف، موجب هدر رفتن منابع انسانی و مادی می شود، چرا که انتخاب اهداف نامطلوب از اثربخشی فعالیت های صورت گرفته می کاهد و آنها را ضایع می کند. نتایج تحقیق، نشان می دهد که اهداف انتخاب شده برای دوره از نظر دانش آموختگان تا حد زیادی با نیازهای بازار کار و جامعه هماهنگ می باشند. برای کارآیی بیشتر دروس در انطباق با بازار کار توصیه می گردد که واحدهای عملی دوره، افزایش و سرفصل دروس از مباحث تئوری به عملی

اهمیت بسزایی برخوردار است. دانش‌آموختگان، میزان کارآیی دروس عمومی؛ پایان‌نامه و روش تحقیق را در وضعیت مطلوبی ارزیابی کرده‌اند. از این‌رو، اضافه شدن دروس عمومی مانند: اینترنت، روش تحقیق و آمار پیشرفته و ... و کاهش دروس تخصصی در افزایش کارآیی برنامه درسی دوره می‌تواند مؤثر می‌باشد.

تغییر پیدا کنند. از طرف دیگر، دانش‌آموختگان با اکثر اهداف دوره، موافق بوده و اظهار نموده‌اند که اهداف دوره با نیاز بازار کار و جامعه، هماهنگ می‌باشد. تأکید آنها، بیشتر بر توانمندی‌های عمومی و تحقیقی بوده است. از نظر دانش‌آموختگان گروه، داشتن تخصص موضوعی در یکی از زمینه‌های کشاورزی، دامپروری یا منابع طبیعی از

منابع مورد استفاده

- بازرگان، ع. (۱۳۷۶). کیفیت و ارزیابی آن در آموزش عالی: نگاهی به تجربه‌های ملی و بین‌المللی. مجله رهیافت، صص: ۷۱-۶۰.
- بازرگان، ع.، فتح آبادی، ج. و عین‌الهی، ب. (۱۳۸۰). رویکرد مناسب ارزیابی درونی برای ارتقای مستمر کیفیت گروه‌های آموزشی در دانشگاه‌های علوم پزشکی. مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی، سال پنجم، شماره دوم، صص: ۳۹-۳۱.
- پازارگادی، م. (۱۳۷۷). پیشرفت‌های بین‌المللی در خصوص ارزیابی کیفیت در آموزش عالی. مجله رهیافت، شماره ۱۸، صص: ۴۳-۲۹.
- رجایی‌پور، س. و اکبری، الف. (۱۳۸۵). بررسی راه‌های جذب دانش‌آموختگان رشته مدیریت آموزشی به مشاغل مدیریتی آموزش و پرورش. چکیده مقالات اولین همایش شناسایی توانمندی‌ها، موانع و راهکارهای اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، مشهد: دانشگاه آزاد اسلامی.
- حجازی، ی. (۱۳۷۷). الگویی برای ارزیابی درونی در نظام آموزش عالی کشاورزی. گزارش چاپ نشده، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران.
- زرافشانی، ک. و پزشکی، و. (۱۳۸۵). ردیابی و شناسایی فارغ‌التحصیلان هنرستان کشاورزی مهرگان به منظور بررسی سرنوشت شغلی آنان (مطالعه موردی: استان کرمانشاه). چکیده مقالات اولین همایش شناسایی توانمندی‌ها، موانع و راهکارهای اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، مشهد: دانشگاه آزاد اسلامی.
- زمانی، غ. (۱۳۸۰). برآورد نیروی متخصص مورد نیاز و آسیب‌شناسی اشتغال دانش‌آموختگان بخش کشاورزی کشور. گزارش طرح پژوهشی نیازسنجی نیروی انسانی متخصص، تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی.
- شریعت‌زاده، م. (۱۳۸۰). تدوین الگوی انطباق و سازگاری دوجانبه نظام آموزش متوسطه کشاورزی و توقعات بازارکار به منظور ارتقاء بهره‌وری فارغ‌التحصیلان در ایران. رساله دکترا ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات.
- شهبازی، الف. و علی‌بیگی، الف. (۱۳۸۵). واکاوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان کشاورزی برای ورود به بازار کار. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد دوم، شماره اول، صص: ۲۵-۱۵.
- کیدوری، الف. (۱۳۷۹). طراحی الگوی مناسب برای ارزیابی درونی گروه آموزش پرستاری دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران به منظور ارتقای کیفیت آموزش. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران.

- Bazargan, A. (2000). Internal evaluation as an approach to revitalize university systems: The case of the Islamic Republic of Iran. *Higher Education Policy*, 13 (2): 173-180.
- Dill, D. (2003). Allowing the market to rule: The case of the USA. *Higher Education Quarterly*, 57 (2): 15-21.
- Johnson, R. (2004). Assessment requirements practices and rational in Nait accredited baccalaureate degree programs. Retrieved from: [www.http://lib.umi.com/dissertations/fullicit/9524039](http://lib.umi.com/dissertations/fullicit/9524039).

- Karapetrovic, S. (1998). Quality assurance in the university system. Retrieved from: [www.http://umi.com/dissertation/fullcit/NQ31997](http://umi.com/dissertation/fullcit/NQ31997).
- Lindner, J. R., & Wingenbach, G. J. (2002). Communicating the handling of non response error in Journal of Extension Research in Brief Articles. *Journal of Extension*, 40 (6).
- Miller, L. E., & Smith, K. L. (1983). Handling non response issues. *Journal of Extension*, 21 (5): 45-50.
- Woodhouse, E., & Mead, J. (2000). Evaluation the effectiveness of the New Zealand academic adult unit. *Quality of Higher Education*, 8 (1): 19-30.